

УДК 930.1: 316.4.063.7 (477) «1937/1938»

Довбня Ольга

кандидат історичних наук, доцент, старший науковий співробітник Донецького обласного краєзнавчого музею

olga.dov.2003@ukr.net

ORCID: 0000-0003-2382-4160

«ВЕЛИКА ЧИСТКА» КОМПАРТІЙНО-РАДЯНСЬКОЇ НОМЕНКЛАТУРИ УКРАЇНИ У СУЧАСНОМУ ВІТЧИЗНЯНОМУ ІСТОРІОГРАФІЧНОМУ ДИСКУРСІ

У статті розглядається висвітлення в сучасній вітчизняній історіографії репресивної політики сталінського тоталітарного режиму щодо компартійно-радянської номенклатури України в період «великого терору». Встановлено, що на сьогодні українські науковці проаналізували причини, мету, особливості та наслідки застосування каральних заходів щодо компартійно-радянської номенклатури в 1937–1938 рр., визначили роль Л. Кагановича, С. Косіора, М. Хрущова, І. Леплевського в цьому процесі, а також розпочали вивчення специфіки репресій проти регіональної номенклатурної еліти. Окремі праці дослідники присвятили жертвам «кадрової чистки» 1937–1938 рр.

Спираючись на науковий доробок, присвячений цій темі, з'ясовано, що репресії проти компартійно-радянської номенклатури України в період «великого терору» були інспіровані та здійснювалися під пильним контролем Й. Сталіна, мали на меті сформувати новий тип номенклатури, підвладної та особисто відданої секретареві ЦК ВКП(б) та його елітарному угрупованню.

Ключові слова: *тоталітарний режим, «великий терор», «велика чистка», «кадрова чистка», компартійно-радянська номенклатура, номенклатурна еліта, регіональна компартійно-радянська номенклатура, елітарне угруповання, репресії.*

У сучасній вітчизняній історичній науці відсутні праці, в яких репресивна політика сталінського тоталітарного режиму стосовно компартійно-радянської номенклатури України у 1937–1938 рр. була б предметом комплексного історіографічного аналізу. У зв'язку з цим запропонована розвідка має наукову новизну. Метою статті є аналіз поглядів і висновків українських науковців стосовно репресивної політики сталінського тоталітарного режиму щодо номенклатурної еліти в період «великого терору» та визначення перспектив подальшого опрацювання теми.

Хронологічні рамки розвідки мають два параметри: 1) конкретно-історичний – 1937–1938 рр.; 2) історіографічний, який стосується історичної літератури, що вийшла друком упродовж 1991–2017 рр. Вибір нижньої межі пов'язаний із започаткуванням сучасної української історіографії, верхньої – з часом виходу останніх досліджень, в яких висвітлена зазначена проблема.

Дослідження базуються на науковому трактуванні терміну «*компартійно-радянська номенклатура*» в «*Енциклопедії історії України*» (Київ, 2010) [11, с. 486-488]. Так, за визначенням М. Дорошка, відомого дослідника процесу формування номенклатури в УСРР/УРСР у 1920–1930-ті рр., її кількісного та якісного складу, даний термін має два значення: 1) керівне ядро апарату влади в УСРР/УРСР та СРСР 1917–1991 рр.; 2) перелік найважливіших керівних посад у партійно-державному апараті, заміщення яких відбувалося виключно з санкції центральних партійних органів РКП(б) та її республіканських філій [Там само, с. 486]. Як відзначає автор, термін «*номенклатура*» з'явився в партійних документах восени 1923 р. і згодом став самоназ-

вою прошарку керівників компартійно-державних органів влади, а після виходу в 1970 р. монографії М. Восленського «*Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза*»¹ [4] – загальноновживаним в історико-публіцистичній літературі.

Публікація є продовженням висвітлення автором проблематики, пов'язаної з репресивною політикою компартійно-радянського режиму щодо різних категорій населення України, у контексті розвитку сучасної вітчизняної історичної науки. Стаття виконана в рамках комплексної науково-дослідної теми: «*Соціум УСРР-УРСР в умовах державного терору радянської доби 1917–1950-х рр. (державний реєстраційний номер – 0114U 007377)*», що включена до тематичного плану Інституту історії України НАН України.

Аналіз сучасної вітчизняної історичної літератури, в якій висвітлюються репресії проти компартійно-радянської номенклатури в період «*великого терору*», розпочнемо з наукового доробку відомого дослідника історії комуністичного терору Ю. Шаповала [29, с. 203-256; 28, с. 454-495]. Історик, аналізуючи перебіг «*великої чистки*» номенклатурної еліти, визначає роль Л. Кагановича, С. Косіора та М. Хрущова в її проведенні. Зокрема, автор акцентує, що на період перебування на посаді першого секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора припадає найбільша кількість всіляких судових процесів проти компартійно-радянської номенклатури, а з приїздом М. Хрущова відбувся докорінний перелом не тільки у «*розгромі ворожих формувань і троцькістського підпілля*», але й каральної практики – майже всіх репресованих, включаючи й номенклатурну еліту, засуджували до вищої міри покарання – розстрілу.

Детальний аналіз причин, мети, особливостей та наслідків «*великої чистки*» компартійно-радянської номенклатури УРСР здійснений у науковому доробку М. Дорошка [8, с. 137-147; 10, с. 338-364; 9, с. 325-348], М. Фролова [26, с. 556-636; 25] та В. Васильєва [3; 2, с. 293-322].

Так, М. Дорошко, характеризуючи становище партійних функціонерів в умовах «*великого терору*», робить припущення, що Й. Сталін довго виношував план викорінення потенційної української фронди, але розпочав його прискорене виконання тільки після зачистки керівництва КП(б)У, здійсненої Л. Кагановичем. Щодо причин та мети репресій проти компартійно-радянської номенклатури, то автор вважає, що «*кадрова чистка*» була детермінована самою логікою терористичної диктатури, в основі якої лежала перманентна боротьба з «*ворогами народу*», зокрема й у середовищі правлячої верхівки. При цьому підґрунтям для її розгортання в 1937–1938 рр. стало, з одного боку, загострення міжнародної ситуації, з іншого, – успіхи українізації, а метою – ротація номенклатурної еліти задля зміцнення сталінського тоталітарного режиму. Особливостями ж масових репресій проти компартійно-радянської номенклатури, на його думку, було те, що учорашніх соратників Й. Сталін позбувався за допомогою тактики, апробованої на членах внутрішньої опозиції, тобто знищення одних відбувалося руками інших, а наслідками – денаціоналізація номенклатурної еліти, якісне погіршення її кадрового складу, ліквідація залишків політичної та господарської самостійності УРСР. Окрім цього, М. Дорошко обстоює думку, що трагічні події 1937–1938 рр. співпали із завершенням формування номенклатури в УРСР, а її відмінними рисами стала беззаперечна відданість Й. Сталіну та цілковита придатність до проведення нових соціалістичних експериментів.

Зі свого боку, М. Фролов вважає, що репресії проти компартійно-радянської номенклатури були детерміновані уніфікацією політичного, суспільного життя, боротьбою з сепаратизмом українських більшовиків і стали останнім етапом змагань елітарних

¹ Перше видання монографії було самвидавне, а в 1990 р. за кордоном вийшло друге, виправлене та доповнене видання. Див.: [4].

угруповань у середовищі більшовицького керівництва за владу диктаторського типу. Також дослідник вважає, що не існувало реально сформульованого плану знищення КП(б)У та номенклатурної еліти. При цьому, на його думку, компартійно-радянська еліта була жертвою двох паралельних процесів, що збіглися в часі: репресії проти високоставлених партійних, радянських, комсомольських, військових діячів у загальносоюзному масштабі; репресії, ініційовані та здійснені частиною номенклатурної еліти УРСР. В останніх, відзначає автор, ганебну роль відіграли С. Косіор та І. Леплевський, які таким чином не тільки доводили лояльність елітарному угрупованню на чолі з Й. Сталіним, але й забезпечували власне виживання. Активізацію знищення компартійно-радянської номенклатури історик безпосередньо пов'язує з підготовкою до виборів у Верховну Раду СРСР, що повинні були відбутися 12 грудня 1937 р. Стосовно особливостей «великої чистки» 1937–1938 рр. та її наслідків, то М. Фролов акцентує, що доля арештованих пересічних громадян визначалася постановою трійки, а номенклатурної еліти – вироком судів, насамперед, Військової колегії Верховного Суду СРСР. Наслідком же «кадрової чистки» періоду «великого терору» стали, висновує М. Фролов, остаточна інтеграція УРСР у СРСР та формування керівництва УРСР на чолі з М. Хрущовим, повністю підпорядкованого елітарному угрупованню Й. Сталіна.

В. Васильєв, розглядаючи процес знищення керівників КП(б)У під час «великого терору» й особливості репресій на нижчих щаблях компартійно-радянських структур, обстоює думку, що причиною «великої чистки» номенклатурної еліти УРСР було те, що Й. Сталін та його сподвижники вважали, що значна кількість партійно-радянських чиновників республіки була інфікована контрреволюційними троцькістськими та українськими націоналістичними поглядами, тобто була тісно пов'язана з буржуазними та дрібнобуржуазними стратами, що «відмирили» в умовах СРСР, але становили загрозу для влади Сталіна та його елітарного угруповання. Щодо особливостей репресій проти номенклатурної еліти, то історик відзначає значні масштаби кадрової чистки, у порівнянні з РСФСР та іншими союзними республіками СРСР, а також перманентний характер терору проти управлінських кадрів УРСР. Стосовно наслідків «великої чистки», то, з одного боку, на його думку, вона призвела до дезорганізації народного господарства, насамперед, промисловості, а, з іншого, – до управління в УРСР прийшла нова хвиля «радянських висуванців» – молодих більшовиків, відданих Компартії та особисто Й. Сталіну, завданням яких було цементування українського суспільства навколо вождів «передової комуністичної ідеології та соціалістичної практики». Але, акцентує В. Васильєв, одночасно відбувалося значне розширення управлінських повноважень нових посадовців, про що свідчить діяльність М. Хрущова, який в ході «великого терору» та наступних років сформував розгалужену клієнтелу, що стала однією з міцних підпор під час його боротьби за пост першого секретаря ЦК КПРС.

У низці праць вітчизняних істориків розглядаються особливості репресій 1937–1938 рр. проти регіональної компартійно-радянської номенклатури. Так, М. Шитюк, аналізуючи специфіку репресивної політики радянської держави щодо різних категорій населення Південно-Західного регіону в 1920–1950-ті рр., зупиняється на репресіях проти партійно-комсомольських працівників [31, с. 294-301]. При цьому дослідник тільки перераховує жертв репресій, не вдаючись до аналізу причин та особливостей застосування каральних заходів щодо них, та відзначає, що внаслідок «кадрової чистки» 1937–1938 рр. сформувався новий тип номенклатури – професійна бюрократія.

Зі свого боку, Р. Терещенко, В. Іваненко та Л. Прокопенко, висвітлюючи перебіг «великої чистки» у Придніпровському регіоні, розглядають причини, етапи, особливості та наслідки репресій проти компартійно-радянської номенклатури [23, с. 137-140]. Зокрема, на їх думку, знищення «старої» номенклатурної еліти було обумовлено

утвердженням сталінської диктатури та відбувалося у два етапи: травень-липень 1937 р.; жовтень 1937 р. – січень 1938 р. При цьому на першому етапі компартійно-радянську номенклатуру репресували за вироком суду або за постановою «*трійки*», а на другому – за вироками показових судових процесів. Щодо наслідків, то історики відзначають знищення кваліфікованих досвідчених керівників, що спричинило падіння виробництва й деморалізацію суспільства. На зміну їм, акцентують Р. Терещенко, В. Іваненко, Л. Прокопенко, прийшли некомпетентні, але бездоганні виконавці.

Предметом дослідницької уваги І. Смирнової є репресії сталінського тоталітарного режиму проти компартійної еліти Донецької області [17]. Зокрема, автор детально розглядає справу, порушену проти першого секретаря Донецького обкому КП(б)У С. Саркісова. Історик обстоює думку, що органи держбезпеки у 1937 р. готували масштабний український процес на зразок московського. Зокрема, справу почали розкручувати ще до початку «*великого терору*», – у серпні-вересні 1936 р., – коли арештували завідувачого відділом культури й пропаганди Донецького обкому КП(б)У С. Сергєєва, завідувачого вугільним відділом С. Шаєва, директора об'єднання «Кокс» П. Логінова, секретаря облвиконкому Ф. Вайсберга та інших. Спочатку, відзначає дослідниця, слідство по справах йшло окремо, виходячи лише з «*троцькістського*» минулого фігурантів, а згодом почали виявляти нові зв'язки, з яких вибудовували схеми, приєднуючи нові ланцюжки та заарештовуючи нових фігурантів. Окрім цього, І. Смирнова вважає, що в роки масового терору партійні працівники Донецького обкому стали заручниками створеної радянською тоталітарною державою каральної системи, яка спочатку мобілізувала їх на знищення ворогів, а після використання винищила, попередньо перетворивши також на ворогів. Фактично І. Смирнова повторює тези радянських істориків часів «*хрущовської відлиги*» та «*горбачовської перебудови*», тому з її оцінкою подій важко погодитися. Необхідно пам'ятати, що компартійно-радянська номенклатура була не тільки активною учасницею творення самої репресивної системи, а й її безпосереднім провідником.

Окремі праці вітчизняні історики та краєзнавці присвятили жертвам «*кадрової чистки*» 1937–1938 рр. [7; 5; 6; 16; 30; 19; 15; 21; 1; 12; 20; 22; 24; 27; 13; 14; 18]. На жаль, переважна більшість цих праць не позбавлена стереотипів в оцінках діяльності компартійно-радянської номенклатури, яка постраждала від «*великої чистки*». Виятком, на нашу думку, є монографія В. Солдатенка [19²; 18] та розвідка В. Лациби, О. Струкевича й К. Завальнюка [15]. Зокрема, В. Солдатенко не тільки відображає усі несподівані повороти життєвого шляху Г. Пятакова – голови Тимчасового робітничо-селянського уряду Радянської України, одного із засновників і першого секретаря ЦК КП(б)У, але й висвітлює перебіг судового процесу над ним й намагається пояснити, чим керувалася ця непересічна особистість, ухвалюючи певні рішення, обираючи на його думку правильні орієнтири та вчиняючи ті чи інші дії.

Що стосується статті В. Лациби, О. Струкевича та К. Завальнюка, то ними не тільки висвітлюється біографія першого секретаря Вінницького обкому й міськкому КП(б)У В. Чернявського, але й відзначається його ганебна роль у здійсненні сталінської модернізації села, складовою якої були репресії та Голодомор, а також участь у роботі «*трійки*» УНКВС по Вінницькій області на початковому етапі «*великого терору*».

Таким чином, спираючись на науковий доробок вітчизняних дослідників, присвячений проблемі, можна зробити висновок, що репресії проти номенклатурної еліти в період «*великого терору*» були інспіровані та здійснювалися під пильним контролем Й. Сталіна, мали на меті сформувати новий тип компартійно-радянської номенклатури, підвладної та особисто відданої першому секретареві ЦК ВКП(б) та його елітарному угрупованню.

² Російською мовою монографія вийшла друком у видавництві «РОССПЭН» у 2017 р. Див.: [8].

Зі свого боку, аналіз сучасної вітчизняної історичної літератури за темою розвідки показав, що М. Дорошко, М. Фролов і В. Васильєв проаналізували причини, мету, особливості та наслідки «великої чистки» партійно-радянської номенклатури. Натомість М. Шитюк, Р. Терещенко, В. Іваненко, Л. Прокопенко та І. Смирнова зосередились на вивченні особливостей репресій проти регіональної номенклатурної еліти в окреслений період. Низку праць вітчизняні історики та краєзнавці присвятили жертвам «кадрової чистки» 1937–1938 рр. Окрім цього, вітчизняні дослідники визначили роль Л. Кагановича, С. Косіора, М. Хрущова та І. Леплевського у процесі знищення «старої» номенклатурної еліти.

Стосовно перспектив подальшого опрацювання цієї теми, то бракує історико-статистичних розвідок, а також комплексних регіональних досліджень «великої чистки» компартійно-радянської номенклатури із залученням документів не тільки з фондів обласних державних архівів, але й Галузевого державного архіву СБУ та відомчих архівів управлінь СБУ в областях.

Джерела та література

1. Архирейський, Д. (2009). «Звільнити партію від замаскованого ворога...». В: Бородін Є. І., Бажан О. Г., Іваненко В. В., Прокопенко Л. Л., Терещенко Р. К. (упоряд.). *Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: У 2 кн.* Дніпропетровськ: Вид-во «Моноліт», кн. 1, с. 451-454.
2. Васильєв, В. (2014). *Політичне керівництво УРСР і СРСР: динаміка відносин центр-субцентр влади (1917–1938)*. Київ.: Ін-т історії України.
3. Васильєв, В. Ю. (2007). Особливості репресій в управлінських структурах УРСР в період «великого терору» (1937–1938 рр.). *Історія України: маловідомі імена, події, факти*, 34, с. 177-197.
4. Восленский, М. (1990). *Номенклатура. Господствующий класс Советского Союза*. Изд-е второе, испр. и доп. Лондон: Overseas Publications Interchange Ltd.
5. Гордеев, А.Ф. (1997). Возрожденное имя: (О реабилитированном посмертно бывшем первом секретаре Никопольского ГК ЛКСМУ И. М. Янугане). *Придніпровський науковий вісник*, 3, с. 19-21.
6. Гордеев, А.Ф. (1997). Жертва «большого террора». *Придніпровський науковий вісник*, 3, с. 22-24.
7. Гордеев, А.Ф. (1996). Реабитирован посмертно: (О последних днях жизни секретаря Днепропетровского обкома ЛКСМУ Э. Б. Гейро). *Придніпровський науковий вісник*, 11, с. 24-26.
8. Дорошко, М.С. (2004). *Компартійно-державна номенклатура УСРР у 20–30-ті роки ХХ століття: соціоісторичний аналіз*. Київ: ВПЦ «Київський ун-т».
9. Дорошко, М.С. (2008). *Номенклатура: керівна верхівка Радянської України (1917–1938 рр.)*. КИЇВ: Ніка-Центр.
10. Дорошко, М.С. (2004). *Партійно-радянська номенклатура УСРР у 20–30-ті роки ХХ століття: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01*. Київ.
11. Смолій, В.А. (голова редкол.). (2010). *Енциклопедія історії України*. КИЇВ: «Наукова думка», т. 7: Мл-О.
12. Іваненко, В. (2009). Один з номенклатурного клану. В: Бородін Є. І., Бажан О. Г., Іваненко В. В., Прокопенко Л. Л., Терещенко Р. К. (упоряд.). *Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: У 2 кн.* Дніпропетровськ: Вид-во «Моноліт», кн. 1, с. 637-642.
13. Корогод, Г.І. (2015). З державного поста – до в'язниці НКВС (Про Г.Я. Сокольника). В: *Реабілітовані історією. Сумська область: У трьох книгах*. Суми: ВВП «Мрія-1», кн. 3, ч. 1, с. 119-124.
14. Корогод, Г.І. (2015). Розстріляний нарком – покарані родичі (про Н. М. Демченка). В: *Реабілітовані історією. Сумська область: У трьох книгах*. Суми: ВВП «Мрія-1», кн. 3, ч. 1, с. 263-268.
15. Лациба В., Струкевич О., Завальнюк К. (2006). Володимир Чернявський – організатор і жертва політичного терору на Вінниччині. В: Лациба В. П. (упоряд., керівник). *Реабілітовані історією. Вінницька область*. Вінниця: ДП «ДКФ», кн. 1, с. 630-642.
16. Парсенюк, Б.Ф. (2004). Доля секретаря обкому. В: Демидко В. М. (голова обл. редкол.). *Реабілітовані історією. Донецька область*. Донецьк: Вид-во КП «Регіон», кн. 1, с. 427-438.
17. Смирнова, І.Е. (2008). Репрессии против партийного руководства Донецкой области в 1937–1938 гг. *Наукові праці історичного факультету Запорізького державного університету*, ХХІІІ, с. 240-255.

18. Солдатенко, В. (2017). Георгій Пятаков: оппонент Лєнина, соперник Сталіна. Москва: Політичєская енциклопедія.
19. Солдатенко, В. (2004). *Георгій Пятаков: миттєвості неспокоїної долі*. Київ: Світогляд.
20. Табачник, Д.В. (2009). Павло Маркітан: «Я вірю у чесність друзів...». В: Місінкевич Л. Л., Подкур Р. Ю. (упоряд.). *Реабілітовані історією. Хмельницька область*. Хмельницький: ПП Мельник А. А., кн. 2, с. 236-247.
21. Телячий Ю., Коваль М. (2008). Нарком освіти В. П. Затонський у катівнях НКВС. В: Васильєв В. Ю., Місінкевич Л. Л., Подкур Р. Ю. (упоряд.). *Реабілітовані історією. Хмельницька область*. Хмельницький: ПП Мельник А. А., кн. 1, с. 744-751.
22. Терещенко, Р. (2009). Терорист з Дніпропетровського міськкому КП(б)У. В: Бородін Є. І., Бажан О. Г., Іваненко В. В., Прокопенко Л. Л., Терещенко Р. К. (упоряд.). *Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: У 2 кн.* Дніпропетровськ: Вид-во «Моноліт», кн. 1, с. 387-390.
23. Терещенко, Р. К., Іваненко, В. В., Прокопенко, Л. Л. (2002). *Минуле з гірким присмаком: Репресії в історичній ретроспективі радянського суспільства*. Дніпропетровськ: Моноліт.
24. Толстих, І. (2009). «Дійшла черга до делегатів з'їзду переможців...». В: Бородін Є. І., Бажан О. Г., Іваненко В. В., Прокопенко Л. Л., Терещенко Р. К. (упоряд.). *Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: У 2 кн.* Дніпропетровськ: Моноліт, кн. 1, с. 515-519.
25. Фролов, М. О. (2011). Політична система радянської України 1920–1930-х рр.: особливості та механізми формування і функціонування: дис. ... д-ра іст. наук: 07.00.01. Запоріжжя.
26. Фролов, М. О. (2011). *Політична система та номенклатурна еліта радянської України 1920-х – 1930-х рр.: особливості та механізми формування і функціонування*. Запоріжжя: КПУ.
27. Ченцов, В., Гордєєв, А. (2009). Реабілітувати за відсутністю складу злочину. В: Бородін Є. І., Бажан О. Г., Іваненко В. В., Прокопенко Л. Л., Терещенко Р. К. (упоряд.). *Реабілітовані історією. Дніпропетровська область: У 2 кн.* Дніпропетровськ: Вид-во «Моноліт», кн. 1, с. 391-397.
28. Шаповал, Ю. (2002). *Переддень і апогей великого терору*. В: Смолій В. А. (відп. ред.). *Політичний терор і тероризм в Україні. ХІХ–ХХ ст.: Історичні нариси*. Київ: Наукова думка, с. 400-495.
29. Шаповал, Ю. І. (1993). *Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії*. Київ: Наукова думка.
30. Шевченко, В. О. (2004). Згадаймо Татарникова. В: Демидко В. М. (голова обл. редкол.). *Реабілітовані історією. Донецька область*. Донецьк: Вид-во КП «Регіон», кн. 1, с. 442-445.
31. Шитюк, М. М. (2000). *Масові репресії проти населення півдня України в 20–50-ті роки ХХ століття*. Київ: Тетра.

References

1. Arkhireiskiy, D. (2009). «Zvilnyty partiiu vid zamaskovanoho voroha...». V: Borodin Ye. I., Bazhan O. H., Ivanenko V. V., Prokopenko L. L., Tereshchenko R. K. (uporiad.). *Reabilitovani istoriieiu. Dnipropetrovska oblast: U 2 kn.* Dnipropetrovsk: Vyd-vo «Monolyt». Kn. 1. s. 451-454. [In Ukrainian].
2. Vasyliiev, V. (2014). Politychne kerivnytstvo URSR i SRSR: dynamika vidnosyn tsentr-subtsentr vlady (1917–1938). Kyiv: In-t istorii Ukrainy. [In Ukrainian].
3. Vasyliiev, V. Yu. (2007). Osoblyvosti represii v upravlinskykh strukturakh URSR v period «velykoho teroru» (1937–1938 rr.). *History of Ukraine. Little-known names, events, facts.* 34. s. 177-197. [In Ukrainian].
4. Voslenskij, M. (1990). Nomenklatura. Gospodstvuyushij klass Sovetskogo Soyuza. *Izd-e vto-roe, ispr. i dop.* London: Overseas Publications Interchange Ltd. [In Russian].
5. Gordeev, A. F. (1997). *Vozrozhdennoe imja: (O reabilitirovannom posmertno byvshem pervom sekretare Nikopol'skogo GK LKSMTU I. M. Janutane)*. Prydniprovskiyi naukovyi visnyk. 3. s. 19-21. [In Russian].
6. Gordeev, A. F. (1997). Zhertva «bol'shogo terrora». Prydniprovskiyi naukovyi visnyk. 3. s. 22-24. [In Russian].
7. Gordeev, A. F. (1996). *Reabilitirovan posmertno: (O poslednih dnjah zhizni sekretarja Dnepropetrovskogo obkoma LKSMTU Je. B. Gejro)*. Prydniprovskiyi naukovyi visnyk. 11. s. 24-26. [In Russian].
8. Doroshko, M. S. (2004a). *Kompartiino-derzhavna nomenklatura USRR u 20–30-ti roky XX stolittia: sotsioistorychnyi analiz*. Kyiv: VPTs «Kyivskiy un-t». [In Ukrainian].

9. Doroshko, M. S. (2008). Nomenklatura: kerivna verkhivka Radianskoi Ukrainy (1917–1938 rr.). Kyiv: Nika-Tsentr. [In Ukrainian].
10. Doroshko, M. S. (2004b). Partiino-radianska nomenklatura URSS u 20–30-ti roky XX stolittia: dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.01. Kyiv [In Ukrainian].
11. Smolii, V. A. (holova redkol.). (2010). Entsyklopediia istorii Ukrainy: T. 7: Ml-O. Kyiv: Naukova dumka. [In Ukrainian].
12. Ivanenko, V. (2009). Odyn z nomenklaturnoho klanu. V: Borodin Ye. I., Bazhan O. H., Ivanenko V. V., Prokopenko L. L., Tereshchenko R. K. (uporiad.). Reabilitovani istoriieiu. Dnipropetrovska oblast: U 2 kn. Dnipropetrovsk: Vyd-vo «Monolyt». Kn. 1. s. 637-642. [In Ukrainian].
13. Korohod, H. I. (2015). Z derzhavnoho posta – do viaznyi NKVS (Pro H. Ya. Sokolnykova). V: Reabilitovani istoriieiu. Sumska oblast: U trokh knyhakh. Sumy: VVP «Mriia-1». Kn. 3, ch. 1. s. 119-124. [In Ukrainian].
14. Korohod, H. I. (2015). Rozstriliani narkom – pokarani rodychi (pro N. M. Demchenka). V: Reabilitovani istoriieiu. Sumska oblast: U trokh knyhakh. Sumy: VVP «Mriia-1». Kn. 3, ch. 1. s. 263-268. [In Ukrainian].
15. Latsyba V., Strukevych, O. & Zavalniuk, K. (2006). Volodymyr Cherniavskiy – orhanizator i zhertva politychnoho teroru na Vinnychchyni. V: Latsyba V. P. (uporiad., kerivnyk). Reabilitovani istoriieiu. Vinnytska oblast. Vinnytsia: DP «DKF». Kn. 1. s. 630-642. [In Ukrainian].
16. Parseniuk, B. F. (2004). Dolia sekretaria obkomu. V: Demydko V. M. (obl. redkol., holova). Reabilitovani istoriieiu. Donetska oblast. Donetsk: Vyd-vo KP «Rehion». Kn. 1. s. 427-438. [In Ukrainian].
17. Smirnova, I. E. (2008). Repressii protiv partijnogo rukovodstva Doneckoj oblasti v 1937–1938 gg. Naukovi pratsi istorychnoho fakultetu Zaporizkoho derzhavnoho universytetu. XXIII. s. 240-255. [In Russian].
18. Soldatenko, V. (2017). Georgij Pyatakov: opponent Lenina, sopernik Stalina. M.: Politicheskaya enciklopediya. [In Russian].
19. Soldatenko, V. (2004). Heorhii Piatakov: myttievosti nespokiinoi doli: monohrafiia. K.: Svitohliad. [In Ukrainian].
20. Tabachnyk, D. V. (2009). Pavlo Markitan: «Ya viriu u chesnist druziv...». V: Misinkevych L. L., Podkur R. Yu. (uporiad.). Reabilitovani istoriieiu. Khmelnytska oblast. Khmelnytskyi: PP Melnyk A. A. Kn. 2. s. 236-247. [In Ukrainian].
21. Teliachyi, Yu. & Koval, M. (2008). Narkom osvity V. P. Zatonskyi u kativniakh NKVS. V: Vasyliiev V. Yu., Misinkevych L. L., Podkur R. Yu. (uporiad.). Reabilitovani istoriieiu. Khmelnytska oblast. Khmelnytskyi: PP Melnyk A. A. Kn. 1. s. 744-751. [In Ukrainian].
22. Tereshchenko, R. (2009). Teroryst z Dnipropetrovskoho miskkomu KP(b)U. V: Borodin Ye. I., Bazhan O. H., Ivanenko V. V., Prokopenko L. L., Tereshchenko R. K. (uporiad.). Reabilitovani istoriieiu. Dnipropetrovska oblast: U 2 kn. Dnipropetrovsk: Vyd-vo «Monolyt». Kn. 1. s. 387-390. [In Ukrainian].
23. Tereshchenko, R. K., Ivanenko, V. V. & Prokopenko L. L. (2002). Mynule z hirkym pry-smakom: Represii v istorychnii retrospektyvi radianskoho suspilstva. Dnipropetrovsk: Monolyt. [In Ukrainian].
24. Tolstykh, I. (2009). «Diishla cherha do delehativ zizdu peremozhstv...». V: Borodin Ye. I., Bazhan O. H., Ivanenko V. V., Prokopenko L. L., Tereshchenko R. K. (uporiad.). Reabilitovani istoriieiu. Dnipropetrovska oblast: U 2 kn. Dnipropetrovsk: Vyd-vo «Monolyt». Kn. 1. s. 515-519. [In Ukrainian].
25. Frolov, M. O. (2011). Politychna systema radianskoi Ukrainy 1920–1930 kh rr.: osoblyvosti ta mekhanizmy formuvannia i funktsionuvannia: dys. ... d-ra ist. nauk: 07.00.01. Zaporizhzhia. [In Ukrainian].
26. Frolov, M. O. (2011). Politychna systema ta nomenklatura elita radianskoi Ukrainy 1920-kh – 1930-kh rr.: osoblyvosti ta mekhanizmy formuvannia i funktsionuvannia: monohrafiia. Zaporizhzhia: Vyd-vo KPU. [In Ukrainian].
27. Chentsov, V. & Hordieiev, A. (2009). Reabilituvaty za vidsutnistiu skladu zlochynu. V: Borodin Ye. I., Bazhan O. H., Ivanenko V. V., Prokopenko L. L., Tereshchenko R. K. (uporiad.). Reabilitovani istoriieiu. Dnipropetrovska oblast: U 2 kn. Dnipropetrovsk: Vyd-vo «Monolyt». Kn. 1. s. 391-397. [In Ukrainian].
28. Shapoval, Yu. (2002). Pereddeni i apohei velykoho teroru. V: Smolii V. A. (vidp. red.). Politychnyi teror i terorizm v Ukraini. XIX–XX st.: Istorychni narysy. K.: Naukova dumka. s. 400-495. [In Ukrainian].

29. Shapoval, Yu. I. (1993). *Ukraina 20–50-kh rokiv: storinky nenapysanoi istorii*. K.: Naukova dumka. [In Ukrainian].

30. Shevchenko, V. O. (2004). *Zghadaimo Tatarnyкова*. V: Demydko V. M. (obl. redkol., holo-
lova). *Reabilitovani istoriieiu*. Donetsk oblast. Donetsk: Vyd-vo KP «Rehion». Kn. 1. s. 442-445.
[In Ukrainian].

31. Shytiuk, M. M. (2000). *Masovi represii proty naselennia pivdnia Ukrainy v 20–50-ti roky
XX stolittia: monohrafiia*. K.: Tetra. [In Ukrainian].

Dovbnia Olga

REPRESSION AGAINST THE PARTY-SOVIET NOMENKLATURA IN THE PERIOD OF THE GREAT TERROR: MODERN UKRAINIAN HISTORIOGRAPHY

This article analyses the main contributions of modern Ukrainian historiography to the study of the «great purge» of the Party-Soviet nomenclatura in the years 1937–1938. The scientific novelty is in the creation of an integral picture of the historiography of the repressive policy of the totalitarian regime against the Party-Soviet nomenclatura during the Great Terror.

The proposed article is based on fundamental principles of historical research such as scientific objectivity and historicism. The source base includes monographs, dissertations, scientific articles, and the scientific and documentary book series «Rehabilitated by History». The focus is on basic opinions and conclusions of scientists concerning the «great purge» of the Party-Soviet nomenclatura in the years 1937–1938 and to outline the prospects for further studies of the topic. The analyzed works were systematized by the lines of the research.

It is established that researchers M. Doroshko, M. Frolov and V. Vasyliiev have analyzed the causes, purpose, features, consequences of the «great purge» of the Party-Soviet nomenclatura in the years 1937–1938 and clarified its size. M. Shytiuk, R. Tereshhenko, V. Ivanenko, L. Prokopenko and I. Smirnova have begun to learn about the specificities of the repressions against the regional Party-Soviet nomenclatura. Moreover, it is established, that Ukrainian historians have identified a role of the first secretaries of the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Ukraine M. Khrushchev, L. Kaganovich, S. Kosior and the People's Commissar of Internal Affairs of the Ukrainian SSR I. Lepievsky in the «great purge» of the Party-Soviet nomenclatura in the years 1937–1938.

In addition, it should also be mentioned that individual works of Ukrainian historians devoted to the victims of the «purge of cadres» during the Great Terror.

As for the prospects for further studies of the topic, Ukrainian researchers should focus on analyzing the specificities of the «great purge» of the regional Party-Soviet nomenclatura in the years 1937–1938.

The research of Ukrainian historians, who specialize on these issues, shows that repression against the nomenclatura elite during the Great Terror had been initiated and carried out by Stalin, with a view to forming a new type of nomenclatura, subordinate and personally devoted to Stalin and his elite group.

Key words: *totalitarian regime, Great Terror, «great purge», «purge of cadres», Party-Soviet nomenclatura, nomenclatura elite, regional Party-Soviet nomenclatura, elite group, repression.*